

Interview met natuurvernieuwer Wouter Helmer

“Wolven, lynxen en elanden horen thuis in Nederland”

Wouter Helmer, directeur van ARK Natuurontwikkeling, won dit jaar de prestigieuze Edgar Donckerprijs voor Natuurbeheer. Met het aan de prijs verbonden geldbedrag wil hij aandacht vragen voor de terugkeer van lynx en wolf in Nederland. Niet door ze uit te zetten maar door natuurgebieden met elkaar te verbinden zodat ze vanzelf komen. Eerder was hij een van de initiatiefnemers van succesvolle herintroducties van bevers, wisenten en wilde paarden. Maar hij heeft nog meer in petto. Als het aan hem ligt lopen er straks voor het eerst sinds de Middeleeuwen weer elanden in Nederland.

Door Eric van Kaathoven

Wat is je favoriete zoogdier?

Ree en vos, dat zijn echt verschrikkelijk mooie dieren. Gelukkig zie je ze ook steeds meer tegenwoordig. En elke ontmoeting blijft bijzonder. Zeker als je ze vergelijkt met bijvoorbeeld het edelhert, daarvan kloppen de verhoudingen niet zo voor mijn gevoel. Vossen en reeën zijn alerte, elegante beesten. Heel anders ook dan de das. Dat zijn maar rare sukkels. Iedereen die wel eens bijna door een das omver is gelopen kan dat beamen.

Niet de vleermuizen? Je was in de jaren zeventig en tachtig een van de pioniers van het vleermuisonderzoek in Nederland.

Dat klopt. Toen stond mijn hele sociale leven stil. 's Nachts met de toen nog beginnende techniek van 'batdetectors' luis teren naar vleermuizen. Vliegroutes terugvolgen naar de kolonieplaatsen en dan de volgende avond uitvliegers vangen om te kijken welke soort het was. Zo brachten we in kaart welke soort welk geluid maakt en hoe vleermuizen het landschap gebruiken.

Maar ik heb ze nooit echt in het hart gesloten. Natuurlijk was er de opwinding van het ontdekken van nieuwe soorten voor Nederland, maar dat is meer de fascinatie voor het bijzondere. Toen het pionieren er een beetje af was en er een uitstekend netwerk van vrijwilligers kwam, ben ik ermee gestopt. Al die nachten vleermuisonderzoek hebben me trouwens wel op het idee gebracht dat het heel anders moest met de natuurbescherming in Nederland. Eind jaren tachtig heb ik toen met vrien-

Eland. Foto Rollin Verlinde

Landtong van Rozenburg, nieuwe natuur in de Rotterdamse Haven, begraasd door Schotse Hooglanders; foto Leo Linnartz/ARK

den de stichting Ark opgericht. Een stichting die moest zorgen voor meer ruimte voor natuur in Nederland, spontane natuur, die bovendien volledig vrij toegankelijk voor mensen zou moeten zijn.

Wat hebben die vleermuizen daarmee te maken?

Als je, zoals ik vanwege de vleermuizen, veel 's nachts in de natuur bent dan merk je dat je volledig opgenomen wordt in die natuur. Je wordt onderdeel van een overweldigende wereld. Dat staat haaks op de gedachte die toen heerste in de natuurbescherming dat natuur kwetsbaar en fragiel is en beschermd moet worden tegen de mensen. Ik heb daar veel over nagedacht in de nachtelijke uren. Mijn gedachten heb ik op papier gezet in het essay 'Filosofie van de Nacht'. Daarin is de nacht de spiegel voor de dag. Tijdens de nacht kun je als mens volledig opgaan in de natuur maar de 'natuurbescherming van de dag' – we

praten over de jaren tachtig – joeg de mensen eruit. Dat moest anders. De natuur is helemaal niet kwetsbaar en de mensen hoeft je geen schuldcomplex aan te praten. Natuur is heel iets anders dan een historisch landschap. En natuur beschermen is dus iets heel anders dan een museum runnen.

Nu win je met al dat werk en de plannen voor de toekomst zelfs prijzen. Maar hoe was dat in het begin?

Wat wij deden sloeg als een bom in, in de toch wel erg conservatieve wereld van de natuurbeschermers. Wij deden alles waar de traditionele natuurbeschermers op tegen waren en nog met succes ook. De proefprojecten om de natuur de vrijheid te geven volgden elkaar snel op: er verschenen voor het eerst stromende nevengeulen langs de Waal, nieuwe grindbanken langs de Grensmaas, stuivende rivierduinen in de Gelderse Poort en overal vrij levende kuddes runderen en koniks paarden. Er kwamen herintroductions van bevers, herten en wisenten. Met groot succes, maar allemaal konden ze in het begin ook op stevig verzet rekenen. Zo vreesde men dat bevers voor grote landbouwschade zouden zorgen. Dat is nauwelijks tot niet gebeurd. Wel beginnen ze in Limburg nu beekjes af te dammen maar daar zijn weer goede afspraken met de waterschappen en grondeigenaren over gemaakt. Dat de Nederlandse natuur te klein zou zijn voor deze soorten is echt onzin gebleken.

Op de linkerpagina: Luchtfoto Millingerwaard, in 20 jaar tijd veranderd van agrarisch gebied naar bijna natuurgebied. Foto Twan Teunissen/ARK

Hiernaast: Wouter Helmer boven op een dam van een bever in de Letse rivier de Sventaja. Foto: ARK Natuurontwikkeling

'Zonder grote roofdieren hebben we een geamputeerd ecosysteem.'

Hoe kregen jullie dat voor elkaar?

We hadden naast de stichting ook een commercieel adviesbureau, Stroming, waarvan de winst naar de stichting ARK ging. We zochten voor 't eerst ook steun bij wat sommigen toen nog als vijanden van de natuurbescherming zagen: Rijkswaterstaat, ontgronders en drinkwaterbedrijven. Naast de recreatiesector prima bondgenoten om nieuwe, vrije natuur te ontwikkelen. En ten slotte was de steun van een grote organisatie, het Wereld Natuur Fonds (WNF) van groot belang. In 1992 was er een grote wereldwijde conferentie in Rio over duurzame ontwikkeling en het behoud van biodiversiteit. Daar zeiden de arme landen dat de rijke landen boter op hun hoofd hadden. Ze pleitten voor het behoud van tropische regenwouden maar hoe stond het eigenlijk met hun eigen ongerepte natuur? Waar is het Nederlandse oerbos

gebleven? Iemand als Ed Nijpels, toen de voorzitter van het WNF, wilde daar iets tegenover stellen. Het WNF kwam onder andere met een groot plan 'Levende Rivieren' om de natuur in Nederland terug te brengen rond de grote rivieren. De resultaten hiervan zie je nu terug bijvoorbeeld in de Gelderse Poort en de Biesbosch.

Betekent het succes van deze nieuwe natuur het failliet van de meer traditionele natuurbescherming?

Vroeger, toen we ons nog aan het invecchten waren, had ik daar misschien wel 'ja' op gezegd. Maar nu denk ik dat voor beide aanpakken ruimte is. Ik kan ook enorm genieten van het cultuurlandschap in bijvoorbeeld het stroomgebied van de Drentse Aa of Zuid Limburg. Natuurbehoud en natuurontwikkeling kunnen prima naast elkaar bestaan. Ik blijf wel moeite houden met de klaagcultuur bij veel na-

tuurbeschermers. Verdwijnt er een soort dan staan ze (terecht) op hun achterste benen maar als je een soort wil - en wet-
telijk ook mag - terugbrengen, dan zijn de
reacties vaak nog feller. Alsof we iedere
verandering moeten tegengaan, ook als
het een verbetering is. Onze extra aan-
dacht voor grote, spectaculaire soorten,
heeft natuurlijk ook een psychologische
achtergrond. Grote aabare dieren die recht
in de lens van de fotograaf kijken, maken
onder het grote publiek veel meer enthousiasme los voor de natuur. Dat zijn de ware
ambassadeurs. Mensen willen graag in
gebieden als de Gelderse Poort wandelen
zelfs al zien ze zelf nooit een bever. Het
gaat er erg goed met de recreatie en ook
met de natuur. Want hoe rijker het soor-
tenspectrum aan grazers, des te rij-
ker ook de overige natuur
Andere begrazing,
gedrag,

Wouter Helmer werd 1960 in Nijmegen geboren. Hij studeerde biologie aan de Universiteit in zijn geboortestad, was vleermuisonderzoeker, free-
lance journalist, auteur van diverse natuurboe-
ken en in 1989 richtte hij met twee vrienden het
adviesbureau Strooming op en de stichting ARK
(later 'ARK Natuurontwikkeling'). Hij maakte na-
tuurontwikkelingsplannen voor de Gelderse
Poort, het Geuldal, de Grensmaas, het IJmeer en
de Rotterdamse delta. De stichting ontwikkelde
meer dan 75 nieuwe natuurgebieden en herin-
troduceerde bevers in Limburg, edelherten in
het Kempenbroek en wisenten in de Kennemer-
duinen. ARK 'bouwde' grote kuddes in het wild
levende paarden en runderen uit een kuddefonds
van buitenlandse natuurorganisaties met de levering
van paarden en runderen uit een kuddefonds
(ontwikkelde een inheems runderras (Rode
Geus) specifiek voor de begrazing van het Ne-
derlandse rivierengebied). Wouter Helmer
woont met zijn gezin en vier andere gezinnen op
het landgoed Nieuwland tussen Nijmegen en
Groesbeek. Zij beheren een gemeenschappelijk
natuurgebied van 13 hectare.

versprei-
ding zorgen daar-
voor. Negentig procent van
de flora en fauna heeft een relatie met
herbivorie. Zonder grote planteneters
hebben we een geamputeerd ecosysteem.
En zonder grote roofdieren eigenlijk ook.

Nog grootse plannen op dit gebied?

De wilde kat is al terug, de lynx en de wolf
komen er binnen vijf jaar aan. In Limburg
wordt de lynx de laatste jaren al zo nu en
dan waargenomen al worden die waarne-
mingen niet door iedereen erkend. En de
wolven zijn vanuit Polen nu al bij Bremen
terecht gekomen. Het plan 'missing lynx'
gaat over het voorbereiden van de natuur
en de mensen op de komst van deze grote
roofdieren. Uiteindelijk moeten ze van
Limburg en de Gelderse Poort via de Ve-
luwe helemaal door kunnen naar de Oost-

vaardersplassen en de Utrechtse heuvel-
rug. Daarvoor moeten wel nog een aantal
verbindende schakels gemaakt worden bij-
voorbeeld over de A67 bij Venlo.

En de eland? Je hebt ook plannen die terug te laten keren?

Tot in de Middeleeuwen kwamen hier elan-
den voor. Ik pleit voor hun terugkeer in de
Biesbos. Met straks zo'n 13.000 hectaren
is dat gebied groot genoeg. Mensen den-
ken veel te snel dat er in Nederland geen
ruimte is, maar voor spontane natuur is er
juist steeds meer ruimte. De tijd dat we ie-
dere vierkante meter voor onze voedsel-
voorziening moesten bewerken is voorbij.

De verstedelijking van Nederland doet aan
de andere kant de vraag naar
vrij toegankelijke natuur
groeien, ten koste van mono-
functioneel landbouwge-
bied. Als de prijs daarvoor
is dat we niet langer de
derde voedselexporteur
ter wereld zijn, dan is
dat maar zo. Overi-
gens zal bij het uit-
zetten van elanden
de bekende kritiek
ongetwijfeld weer
losbarsten

Maar we zullen
het in goed
overleg doen
en volgens
de internatio-
nale spelregels voor
herintroductions, dus dat zal een
vergunning niet in de weg staan. En
straks komen er vanwege die elanden wel
honderdduizend mensen extra naar de
Biesbos; een nieuwe generatie natuurbes-
chermers!

Wat zou Zoogdierverseniging VZZ moeten doen?

Ik zou graag samen met de Zoogdierverseniging een aantal dingen onderzoeken.
Hoeveel schapen worden er op dit moment
doodgebeten door honden bijvoorbeeld.
Want uit het buitenland weten we dat dat
overal gebeurt behalve in die gebieden
waar de wolf terug is. Dus dan is een soort
nulmeting wel van belang. En ik zou graag
enkele lynxen die al in de Voerstreek zitten,
zenderen om te kijken hoe die beesten in
het grensgebied met Limburg leven en
welke barrières ze daar tegen komen. Op
andere terreinen werken we trouwens al
samen, zoals met de monitoring van be-
vers.

Lynx. H. Polling

Missing Lynx

Wouter Helmer won op 24 juni 2008 de Edgar
Donckerprijs voor Natuurbeheer. Het prij-
zengeld van 150.000 euro wil hij grotendeels
besteden aan het plan Missing Lynx, een plan
om Nederland klaar te maken voor de terug-
keer van lynx en wolf. De gedachte is om na-
tuurgebieden met elkaar te verbinden en
oplossingen te zoeken voor obstakels zoals
wegen en intensief landbouwgebied. Door
voor verbindende schakels te zorgen, kun-
nen deze grote roofdieren de komende jaren
uit eigen beweging terug naar Nederland
komen. Vanuit Limburg en de Gelderse Poort
kunnen ze dan via de Veluwe zelfs doortrek-
ken naar de Oostvaardersplassen en de
Utrechtse heuvelrug. De grote roofdieren
zijn de nog ontbrekende schakels in een vol-
waardig ecosysteem.

Verder lezen?

- www.ark.eu

- www.dooddoetleven.nl, over laten liggen van
kadavers in de natuur, nu nog een bijzonder-
heid maar straks de normaalste zaak van de
wereld volgens Wouter Helmer: 'ooit klaagden
mensen ook over dood hout in het bos!'